

נ/פ - 1083

עם שוך הסערה חזרנו לנורפולק, נמל בארצות-הברית. לאחר השלמת התיקונים באונייה הפלגנו למרסיי, ומשם - לאיטליה.

הגענו לפורטורונרה באיטליה, ושם עלו על האונייה אנשי הפל"ם. הפגישה איתם לא הייתה חלקה. היו חיכוכים. אנחנו קראנו להם "בחורי השורש". בשבילם הכול היה סודי ולא הרשו לנו לרדת לחוף. אנחנו אמרנו שהאנגלים כבר יודעים עלינו הכול, עוד בבולטימור גילו את הזהות של האונייה ואת מטרתה האמיתית. זה הובהר לנו גם כשהיינו באיים האזוריים, שם עשו הכול למנוע מאיתנו לתדלק. אז מה זה כבר יכול להזיק אם נרד לחוף לבלות קצת? אבל הם התעקשו על הסודיות, וזה היה הזקע לחיכוכים. לבסוף הכינונו כמוכן שיש לשמור על סודיות, ובמשך המסע הפכנו לחברים בלב ובנפש, לגוף מוצק אחד.

מפורטורונרה הפלגנו לפורט-דה-בוק ומשם - לנמל הקטן סט, להעמסת המעפילים. איני יודע איך להסביר זאת - מן הרגע הראשון חשתי כאילו המעפילים הם בני משפחתי; הזדהות מוחלטת איתם, ללא כל התנשאות. אני זוכר שאפילו הייתה לנו בעיה עם מיקום השינה שלנו, של הצוות. אני ועוד כמה חברים ישנו בחדר לא גדול, אבל למעלה, כמיטות. תמיד הציק לי מצפוני שאני ישן בנוחות יחסית, בשעה שהמעפילים, שאינם מדגישים כטוב, שמקיאים - ישנים על הדרגשים. כלומר, ההפרדה הזאת בינינו הציקה לי. כאשר העליתי את הנושא הסבירו לנו שאנחנו עובדים בתפעול האונייה וחשוב שנישן כראוי. למרות ההסבר הזה הוספתי לחוש שלא בנות.

אני זוכר איך המעפילים החלו להגיע במשאיות, מסתדרים בשורות, מתחילים לעלות. לנו, אנשי הצוות, היו הוראות מפורטות היכן למקם כל קבוצה, כל מעפיל; 4,500 איש. זה היה דבר עצום. לעולם לא אשכח את זה. ולאחר שהם עלו היה לנו רק דבר אחד בראש: להגיע ארצה. עוזבים את אידופה ונוסעים הביתה. כן, הביתה! לא חשכנו שאנחנו הולכים לבנות מולדת חדשה. הרגשתי שאנחנו פשוט חוזרים הביתה.

נציגות צפון אפריקה

אל שארית הפליטה של יהודי אירופה הצטרפה קבוצה של נוער יהודי מצפון אפריקה (אלג'יר ותוניס), חניכי תנועות נוער ציוניות שהלכו לצרפת שלאחרי המלחמה ושם הכשירו את עצמם לעלייה לארץ-ישראל. שניים מקבוצה זו, שלמה ושרה טובול, שכנים של דב מילס בכאר-שבע -

אנשים
שלמה ושרה טובול
1947

וזה סיפורם:

איך הגעתי לציונות? גדלתי כאלג'יר, שהייתה תחת השלטון הצרפתי, ותרכות צרפת הייתה מקובלת גם בבית הוריי. הם שלחו אותי ללמוד בכית-ספד צרפתי, אך הבית היה יהודי. כאשר נודע לנו, בשנים 1940-1941, על דיכוי היהודים באירופה, לרבות צרפת, היינו בהלם.

כאשר אלג'יר באה תחת שלטון וישי גירשו את הילדים היהודים מכת-ספד וכן את המורים היהודים. בשבילנו, בשביל הנוער, זה היה הלם נורא. כאשר לי, כתגובה לכל אלה, החלטתי להתמקד בלימודי היהדות: עברית, תנ"ך, ספרות, ובעיקר תולדות התנועה הציונית ומהותה.

כאשר בעלות-הברית פלשו לצפון אפריקה, ב-1942-1943, כבר ראיתי את עצמי ציוני והיה לי ברור שעלי להגיע לארץ-ישראל ולחיות בה.

כאשר מלאו לי שמונה-עשרה, ב-1943, התגייסתי לצבא צרפת החופשית, ושירתתי בצבא זה עד 1945. עם השחרור החלטתי לחפש דרכים להגיע לארץ, אך ראשית דבר הצטרפתי לתנועת "הצופים". כתנועת "הצופים" הקימונו גרעין, שהיה מורכב מנעדים ומנערות מצרפת וממרוקו; הצטרפנו לתנועת "החלוץ", שקיבלה תחת חסותה את ההכשרות והגרעינים המבינים את עצמם לעלייה לארץ. את הגרעין שלנו שלחו ללארוש, בדרום-מערב צרפת.

בלארוש שהינו יחד תשעה חודשים, מעין תשעה-ירחי-לידה, שבהם גובשנו לגרעין מוצק, מוכן לעלות לארץ ולהצטרף בה אל היישוב הנאבק נגד הערבים ונגד הבריטים. ואכן, ביולי 1947 קיבלנו הודעה לצאת למחנה הכנה לקראת ההפלגה לארץ.

מחנה ההכנה שלנו היה בגרנד-ארנס. תוך ימים אחדים הגיע מספר האנשים במחנה ל-3,000. מייד עם בואנו התגייסנו לעזרת ארגון המחנה. היינו בקשרים עם ספקי המיטות, המזונים, המזון וחלוקתו - באחת: כל מה שמירי ומיכה הורו לנו לעשות. העבודה הייתה מעייפת מאוד, אך משמחת. מידת העייפות הייתה לנו עדות על מידת התרומה שלנו למאמץ לעלות לארץ. לא עברו אלא ימים אחדים והודיעו לנו שאנו עומדים לעלות על משאיות שיביאו אותנו אל האונייה.

עלינו על המשאיות בסדר מופתי. הגענו לרציף של הנמל הקטן סט, הסתדרנו בשורה עורפית ועברנו את ה"בדיקות" של הז'נדרמריה הצרפתית. המשכנו בגרם המעלות - ואנחנו על האונייה. גם על האונייה נמשכו הסדר והארגון, כפי שנקבע מראש: חלוקת המזון, המיקום על

הדרגשים וההתייצבות של כל אחד מאיתנו לתפקידו, כפי שנקבע כמחנה ההכנה.

האונייה עצמה נראתה לנו מוזרה, מיושנת, אך לא היה באלה להעיב על רוממות הרוח שעברה כחברי הקבוצה. אם כולם כך – שרה ואנוכי היינו חגיגיים במיוחד – שכן שבועות אחדים קודם להפלגה באנו בכרית הנישואים, וההפלגה הזו הייתה אמורה להיות "ירח הדבש" שלנו.

"חבל שבהתחלה הייתה תקלה קטנה", מספרת שרה. "כאשר עליתי על הסיפון החלקתי, בי נעלתי נעליים מסומרות. נעליים מסומרות למה? כאשר הכינתי את עצמי לעלייה ראיתי בעיני רוחי את הארץ שוממת, כולה סלעים וטרשים שיש לטפס עליהם, לכן קניתי נעלי טיפוס מסומרות. לאחר שני צעדים על סיפון המתכת, מעדתי ונפלת".

ספק אם זוגות רבים היו בוחרים לכלות את ירח הדבש שלהם על האונייה הזו ובמסע הזה. אך אין ספק שמעטים מאוד הזוגות שזכו לירח-דבש כה מרתק וטעון משמעות כמו זה שזכו לו שרה ושלמה, כפי שנראה בהמשך סיפור מסעם. אך כל נקדים את המאוחר. לפי שעה, הכול נישאים על גלים של רצון ותקווה.

המפקד – יוסי הראל (אמנון)

כבר עשינו הכרה חטופה עם אחדים מאנשי הצוות, עם המתנדבים הצעירים מארצות-הברית, עם הקבוצה מצפון-אפריקה, שהתעקשה לעלות לארץ-ישראל בעלייה כ'. כבר פגשנו כשניים מחניכי הקורס הימי הראשון של הפלי"ם – מירי ואייק – חכדי צוות הפיקוד של האונייה. חברי צוות הפיקוד האחרים היו: יוסי הראל, מפקד האונייה מטעם ה"מוסד"; סימה שמוקלר, אחראית על שירותי הכריאות; מיכה פרי, אחראי על המעפילים ועל הכנתם למאבק נגד הכריטים; ועזריאל ענב, אשר על הקשר של האונייה עם בסיסי ה"מוסד" בארץ ובאירופה, וכן על הפעלת הקשר בתוך האונייה עצמה.

חלק מחברי צוות הפיקוד היו ילידי ארץ-ישראל וחלקם באו ארצה בילדותם. כאלה כן אלה גדלו והתחנכו בכת"ס-ספר עבריים וכתנועות הנוער החלוציות. לשונם הייתה הלשון העברית, ונפוי צמיחתם – שבהם התרחשה פגישתם הראשונה עם ראשוניות חוויית חיים – היו נופי הארץ. לפיכך אפשר לראות באנשי הפלי"ם אשר ליוו את "יציאת

אירופה" כמייצגים נאמנה את המאפיינים של בני דורם: נכונות להסתכן, היצמדות למטרה, תושייה, וכיוצא באלה מאפיינים של בני הדור. אך היה עוד פן אחד שאפיין את בני הארץ: הם לא הכירו את בני עמם אשר מעבר לים הכרה של ממש. הדימוי של יהודי הגולה נוצר מן הסיפורים של ההורים הציונים ומשפחותיהם, מן הספרות ככת"ס-ספר ומן המגע עם בני הגולה שהיו מגיעים ארצה. הדימוי לא היה מחמיא. הילדים שהגיעו מאירופה היו לרוכ חיבורים, כמו הוריהם; לכושם השונה נראה מוזר, והעברית אשר בפיהם – אם בכלל – עלגת ומשובשת. אך הפן החמור ביותר כדימוי היהודי מן הגולה היה הפחדנות. משהחלו להגיע הידיעות הראשונות על הטבח ביהודי אירופה, גברה התמיהה ביצד הלך עם שלם כ"צאן לטבח". הסיפורים על המרידות כגטאות אמנם עוררו כארץ הערצה רכה בלפי המורדים, אך דאו בהם יוצאים מן הכלל המלמדים על הכלל. הדימוי הכללי של יהודי הגולה נשאר שלילי, והנוער העברי שגדל בארץ-ישראל לא הסתיר את התנשאותו על אחיו, שהגורל גזר עליהם לחיות כגולה. על דקע זה הייתה הפגישה בין שליחי הפלי"ם לבין שארית הפליטה – מהממת. כך אנו למדים מן התיאורים של המעפילים ושל אנשי הפלי"ם גם יחד. "יפי הבלודית והתואר" דאו כמו עיניהם איך ציכור אדם שהיה פקעת של חרדות, של מורא, של תפילה אילמת – קם והופך לגוש מוצק, בעל תודעת ערך עצמי, רואה בכירור את הסכנות ואת המכשולים העומדים כדרכו. אך לא עוד הפחד, אלא ההחלטה הנחושה להגיע למטרה הפכה להיות המאפיינת והמנחה את התנהגותו.

כבר ראינו איך הגיעו אייק ואחדים מאנשי הצוות לאונייה. עתה נקשיב לסיפורו של יוסי הראל, מפקד האונייה מטעם "המוסד לעלייה":

לאחר שאוניית המעפילים "כנסת ישראל" הגיעה לארץ, כפיקודי, בדצמבר 1946, נשלחתי לאירופה להביא אונייה נוספת. אבל עד שהוחלט על איזה אונייה יציבו אותי, צורפתי למוניה, שהיה אחראי על העברת נשק לארץ. שמחתי לתת יד למוניה ולחבורה שלו, אנשי הכריגדה, שצברו כמויות ניכרות של נשק והכריחו אותו לארץ כתושייה רבה: ככל מיני מכונות, בקומפרסורים וכמכולות – בתוך כל מה שאפשר היה להוציא ממנו את הקרביים ולמלאו כנשק. שהייתי עם החבורה הזאת חודשים אחדים. היינו ממוקמים בקרבת מילנו, במחנה א'.

יום אחד נקראתי למילנו, אל שאול אכיגור. נפגשנו ככית-קפה קטן, ליד כיכר ה"דומר", ושאל שאל אותי על "כנסת ישראל", שהובילה 4,000

638365
ניסן דגני

לאחי מרדכי
לו המתק לך שפת הכנרת

יציאת-אירופה
אקסודוס משדרת

1994

משרד הבטחון — ההוצאה לאור